

Ефективне адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності в умовах євроінтеграції

Інесса Овсянникова *

* Аспірант, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3351-7781>, e-mail: hniise@hniise.gov.ua

DOI: 10.32353/khrife.2.2021.12 УДК 343.98

Надійшло 08.09.2021 / Рецензовано 30.09.2021 / Прийнято до друку 04.10.2021 /
Доступно онлайн 10.12.2021

Ефективне адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності залежить від поставлених мети та завдань. Українське суспільство почало докорінно перебудовувати свою національну правову систему, закріпивши 1996 року в Конституції принцип верховенства права та ратифікувавши 1997 року Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод.

Мета статті полягає у визначенні основних цілей і завдань держави для забезпечення ефективної судово-експертної діяльності в умовах євроінтеграції.

Зобов'язання України перед європейською спільнотою розбудувати розвинуту та сталу демократію й ринкову економіку вимагають від неї передусім спрямування усієї національної системи права на такі європейські цінності, як демократія, повага до людини та її основоположних прав і свобод, верховенство права та ін. Для нашої держави принцип верховенства права пов'язаний із практикою Європейського Союзу, тому основним стратегічним напрямом є євроінтеграція.

У межах європейського співробітництва особливого значення набувають сфера юстиції загалом і правоохоронні й судові органи зокрема. Ефективне проведення судової реформи й боротьба з корупцією сьогодні є пріоритетними напрямками розвитку нашої держави на шляху до євроінтеграції.

Важливою складовою реалізації поставленої мети є створення сучасної системи експертного забезпечення правосуддя, яка повинна ефективно функціонувати завдяки вчасному та правильному виконанню поставлених суб'єктами судово-експертної діяльності цілей і завдань.

Ключові слова: ефективність; адміністративно-правове регулювання; судово-експертна діяльність; цілі; завдання; євроінтеграція.

Постановка наукової проблеми

Останнім часом головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України є євроінтеграція. Перспектива набуття Україною членства в Європейському Союзі (далі — ЄС) задає вектор для стратегічних перетворень у державі, який спрямовано на європейську модель соціально-економічного й політичного розвитку. Прямуючи закріпленим у Конституції курсом на членство в ЄС, Україна вибудовує свій законодавчий шлях згідно з європейськими вимогами. Сучасна демократія багатьох європейських країн дотримується основних принципів ліберальної політичної системи: конституціоналізму, розподілу влади, свободи особистості, прав людини, автономії меншин тощо¹. Приведення законодавства нашої держави у відповідність до *acquis communautaire* (надбання європейської інтеграції у політичній, правовій і економічній сферах, які ґрунтуються на європейських спільних цінностях) є необхідною умовою для повноцінної євроінтеграції й основою для зростання національної економіки та рівня життя українців.

Процес реформування й адаптації національного законодавства до загальноєвропейських стандартів висуває проблему ефективності адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності, що по-

лягає, зокрема, у правильності визначення наріжних принципів, функцій і завдань регулювання залежно від визначених державою основних напрямів здійснення політики у цій сфері та ступеня їх досягнення у визначені строки.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Розбудова сучасної правової демократичної країни прямо пов'язана із комплексною судовою реформою, що вимагає здійснення певних кроків для підвищення ефективності судово-експертної діяльності. Станом на сьогодні система правосуддя в Україні перебуває на стадії реформування передусім через кризу легітимності. Ураховуючи, що ця система є визначальним елементом національного механізму правового захисту, рівень її законності є показником ефективності судової влади крізь призму ст. 3 Конституції України, згідно з якою утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави². Як зауважує О. І. Жеребко, реформування системи судочинства, наближення законодавства України до міжнародних стандартів передбачає сьогодні не тільки внесення змін до всіх сфер законодавства, а й удосконалення законодавчих норм, якими врегульовано судово-експертну діяльність³.

- 1 Plakhotniuk N., Koruts U., Doroshenko E. Constitutional Restriction on Human Rights and Freedoms in the Development of Liberal Democracy in Europe. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Vol. 3. № 11. P. 131. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000075 (дата звернення: 29.09.2021).
- 2 Stefanchuk M., Hladun O., Stefanchuk R. Establishing Trust in the Court in Ukraine as a Strategic Task for Judicial Reform. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2021. Vol. 3. № 11. P. 102. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000073 (дата звернення: 29.09.2021).
- 3 Жеребко О. І. Сутність й зміст судово-експертної діяльності: вітчизняний досвід. *Теорія та практика судово-експертної діяльності* : зб. мат-лів VIII міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 27.11.2019). Київ, 2019. С. 152. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15401/1/zbirnyk_27_11_19.pdf (дата звернення: 04.03.2021).

Т. О. Коломоець і П. О. Баранчик зазначають, що проблема верховенства права (за сучасних світових тенденцій глобалізації) виходить за межі державних кордонів. Науковці зауважують, що істотні перспективи в сучасній Україні можливі саме в поєднанні зовнішніх і внутрішніх вимірів усвідомлення принципу верховенства права та концентрації уваги на його теоретичних і практичних аспектах у державі, зокрема на його реалізації в процесах публічного управління⁴. Інші вчені вважають, що важливим для впровадження верховенства права, яке покращить судову діяльність і якість судової експертизи як однієї з основних форм використання специфічних знань у сучасному правосудді, є міжнародне співробітництво судово-експертних установ⁵. Схожої думки й Е. Б. Сімакова-Єфремян, яка стверджує, що глобалізація збільшує взаємозалежність країн світу та перетворює їх на єдиний глобальний організм. Не оминаючи питання розвитку права та юридичних наук, процеси глобалізації мають свою специфіку в різних сферах, зокрема в галузі судової експертизи. Процеси глобалізації в цій галузі варто реалізовувати, на думку науковиці, передусім завдяки адаптації національного законодавства, яким урегульовано судово-експертну діяльність,

до європейського, а окрім того, завдяки уніфікації для всіх судово-експертних установ України методик експертних досліджень шляхом їх акредитації згідно з міжнародними стандартами якості⁶.

Н. І. Кліменко та О. А. Купрієвич також зазначають неможливість існування судової експертизи в межах окремої держави. Вони наголошують на відповідності судово-експертної діяльності держав не тільки національним принципам, а й міжнародним правовим і професійним стандартам. До того ж акцентують увагу на тому, що висновок експерта однієї держави повинен мати доказову силу для іноземних судів⁷.

На думку професора О. М. Ключова, одним із засобів створення системи забезпечення прав і свобод людини є ефективне запровадження традиційних і новітніх видів судових експертиз із активним використанням міжнародно-правових інструментів Ради Європи щодо справедливості правосуддя, що неможливо без проведення комплексних наукових досліджень на основі системного аналізу судово-експертної діяльності⁸.

Аналіз наукових думок свідчить, що більшість учених вважає судово-експертну діяльність надзвичайно важливою в кожній демократичній державі

- 4 Коломоець Т. О., Баранчик П. О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя, 2012. С. 69.
- 5 Filipenko N., Spitsyna H., Shynkarenko I., Tsybalytyi V. Implementation of Preventive Activity; Foreign Experience in Criminological Work of Forensic Science Institutions. *Electronic Scientific Journal Socrates*. 2021. Vol. 1. № 19. P. 35. DOI: 10.25143/socr.19.2020.1.032-038 (дата звернення: 29.09.2021).
- 6 Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про взаємозалежність європейських інтеграційних процесів і тенденцій інтеграції спеціальних знань в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Вип. 17. С. 152–158.
- 7 Кліменко Н. І., Купрієвич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 131.
- 8 Ключев О. М. Удосконалення експертного забезпечення правосуддя: теоретичні, правові та організаційні аспекти. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2019. Вип. 19. С. 102–117. DOI: 10.32353/khrife.1.2019.08 (дата звернення: 29.09.2021).

для ефективного та якісного захисту прав і свобод людини та громадянина без їх порушень⁹. Запровадження європейських стандартів охорони прав і свобод людини повинно спрямувати думки наукової спільноти на більш уважне дослідження питань, пов'язаних із розробленням теоретичних засад судової експертології, методик проведення окремих видів судових експертиз, питань адміністративно-правового забезпечення судово-експертної діяльності тощо.

Мета роботи

Визначити основні цілі й завдання держави для забезпечення ефективної судово-експертної діяльності в умовах євроінтеграції.

Викладення основного матеріалу дослідження

Однією з вимог завершення переходу України до дієвої ринкової економіки є поступова інтеграція її адміністративно-правових норм до законодавства ЄС. Відповідно, стратегічною метою України є євроінтеграція та членство в Євросоюзі, адже це — найліпший шлях реалізації національних інтересів і роз-

будови економічно розвинутої та демократичної держави, а також укріплення позицій у світовій системі міжнародних відносин¹⁰. Для того щоб процес євроінтеграції України відбувався швидше, громадяни можуть голосувати за політичні сили, які чітко заявляють про свою підтримку європейської інтеграції, активно висловлювати свою позицію, вимагаючи від Верховної Ради ухвалення необхідних законів, а від решти органів влади (зокрема, місцевих) — їх виконання. Аналіз статистичних даних свідчить, що більшість українців підтримує стратегію держави, спрямовану на євроінтеграцію (загальнонаціональний рівень підтримки коливається в межах 60—70 %) ¹¹.

Для досягнення поставленої мети (вступу України до ЄС) наша держава як претендент має пройти кілька етапів:

- виконання до визначеного строку умов Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони;
- досягнення відповідності умовам членства в ЄС (так званим Копенгагенським критеріям),

9 Див., напр.: Олійник О. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності. *Митна справа*. 2013. № 4 (88). С. 270 ; Русецький А. А. Про організацію судово-експертної діяльності: міжнародний аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2017. Вип. 17. С. 160 ; Олійник О. О., Галунько В. В., Єщук О. М. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності : монографія. Херсон, 2015. С. 10 ; Скорик А. Л., Бірюков М. А. Поняття та сутність криміналістичної експертизи. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : мат-ли III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27.02.2020). Київ ; Маріуполь, 2020. С. 269.

10 Корнеев С. М. Сучасні проблеми розвитку судової експертизи в аспекті євроінтеграції України. *Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку* : зб. мат-лів круглого столу (Київ, 23.04.2015). Київ, 2015. С. 180—183. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/sudovo-ekspertna-diyalnist-suchasnij-stand-ta-perspektivi-rozvitku.html> (дата звернення: 04.03.2021).

11 Суспільно-політичні орієнтації населення України (за даними Київського міжнародного інституту соціології за квітень 2020 р.). URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20200406_pressconf/politics_april%202020.pdf (дата звернення: 10.03.2021).

а саме: забезпечення стабільності демократії в країні, верховенство права, дотримання прав людини і захист прав меншин. Також важливо поділяти глобальні цілі ЄС у сфері політики й економіки, зокрема: дотримуватися принципів ринкової економіки зі значною часткою малого бізнесу, мати розвинену інфраструктуру, якісні освіту й науку¹².

Важливою ознакою європейської інтеграції є також чітке визначення цілей і послідовність здійснюваних етапів зближення політико-правових і соціально-економічних систем держав-членів¹³.

За підсумками двостороннього саміту України та ЄС, що відбувся 6 жовтня 2020 р. у Брюсселі (Бельгія), Європейський Союз визнав значний прогрес нашої держави на шляху до поставленої мети та погодився з необхідністю подальшого прискорення зусиль, спрямованих на досягнення євроінтеграційних цілей і проведення подальших реформ. Водночас у тексті «Спільної заяви за підсумками 22-го Саміту Україна – ЄС» зазначено: *«Ми домовились про важливість прискорення та посилення зусиль щодо реформ, зокрема судової влади (включаючи реформування Вищої ради правосуддя та незалежного добору добросовісних суддів) та боротьби з корупцією, забезпе-*

*чуючи сильні й незалежні антикорупційні інституції»*¹⁴. Така позиція свідчить про недостатність докладених Україною зусиль щодо досягнення нею поставлених цілей і завдань, які стосуються судової реформи й боротьби з корупцією, і про пріоритетність цього напрямку. Саме тому одним із пріоритетів у взаєминах України та ЄС є співробітництво у сфері юстиції.

Сьогодні в Україні триває комплексна реформа юстиції. Правове співробітництво між Україною та ЄС у цій галузі спрямовано на формування довіри до української судової системи всередині країни й у міжнародних партнерів. Метою такого співробітництва є розширення загальноєвропейського простору справедливості та безпеки, який гарантував би стійкий розвиток міжособистісних відносин і ділових зв'язків між громадянами України та ЄС¹⁵.

Одним із основних міжнародно-правових документів, спрямованих на встановлення й розвиток міжнародного співробітництва України та ЄС, є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, у преамбулі якої визначено, що політична асоціація й економічна інтеграція нашої держави з ЄС залежатиме від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу

12 Коли Україна стане членом Європейського Союзу? (за даними Урядової кампанії EUКрайна). URL: https://association4u.in.ua/?utm_source=search&utm_medium=cpc&utm_campaign=association4u_search_mpb&utm_term=21.12.20&gclid=Cj0KCQiA1pyCBhCtARIsAHaY_5eAtqpxz0LNxnsKcLWlrPbqFS4f3imPdqqDRnD_a5ksTzBzEJ0SPwAaAhLHEALw_wcB#european_integration (дата звернення: 10.03.2021).

13 Яковюк І. В. Правові основи європейської інтеграції та її вплив на державно-правовий розвиток України : дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2014. С. 44.

14 Проект плану дій між Україною та ЄС у сфері юстиції та внутрішніх справ: практичний результат до 2025 року. URL: <https://minjust.gov.ua/m/proekt-planu-diy-mij-ukrainoyu-ta-es-u-sferi-yustitsii-ta-vnutrishnih-sprav-praktichniy-rezultat-do-2025-roku> (дата звернення: 12.03.2021).

15 Там само.

в наближенні до ЄС у політичній, економічній та правовій сферах, зокрема у сфері юстиції¹⁶. Угодою також обумовлено, що співробітництво у сфері юстиції відбуватиметься на принципах основоположних свобод і поваги до прав людини, а в межах співробітництва у сфері юстиції особливе значення матимуть посилення верховенства права та зміцнення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема (ст. 14, розд. III), що відповідає конституційним принципам України. Віддзеркалюючи підпорядкованість держави та її інститутів (органів державної влади, посадових і службових осіб) праву та його верховенство щодо них, зазначені принципи стають пріоритетними у правовій державі. Водночас утвердження верховенства права й укріплення інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органів зокрема неможливо без співробітництва у галузі судової експертизи¹⁷.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну правову політику з питань експертного забезпечення правосуддя в Україні, є Міністерство юстиції України (далі — *Мін'юст України*)¹⁸, відповідно до стратегічного плану діяльності якого однією з його

стратегічних цілей є створення сучасної системи експертного забезпечення правосуддя. Ефективне вирішення цієї стратегічної мети вимагає виконання таких основних завдань:

- забезпечення принципу незалежності судово-експертної діяльності під час проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях, справах про адміністративні правопорушення, а також адміністративних, цивільних і господарських справах;
- застосування єдиних методичних підходів до виконання судових експертиз¹⁹;
- комплексне оновлення нормативно-правової бази, що регламентує здійснення судово-експертної діяльності;
- вирівнювання повноважень приватних і державних судових експертів та підвищення рівня конкуренції між ними;
- утілення міжнародних стандартів у проведенні судових експертиз (зокрема, завдяки забезпеченню науково-дослідних установ судових експертиз сучасним криміналістичним обладнанням)²⁰.

16 Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифік. із заявою Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 12.03.2021).

17 Овсянникова І. М. Судово-експертна діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. Вип. 21. С. 274. DOI: 10.32353/khrife.1.2020.017 (дата звернення: 12.03.2021).

18 Положення про Міністерство юстиції України : Постанова КМУ від 02.07.2014 р. № 228 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF> (дата звернення: 12.03.2021).

19 Стратегічний план діяльності Міністерства юстиції України на 2019—2022 роки (за даними Міністерства юстиції України). URL: https://minjust.gov.ua/objectives_of_public_policy (дата звернення: 12.03.2021).

20 План діяльності Міністерства юстиції України на 2021—2023 роки (за даними Міністерства юстиції України). URL: https://minjust.gov.ua/objectives_of_public_policy (дата звернення: 12.03.2021).

Ідентифікатором досягнень стратегічної програми є ефективність судово-експертної діяльності, підтверджена ступенем досягнення її суб'єктами поставлених цілей і завдань.

Відповідно до норм чинного законодавства, що регулює судово-експертну діяльність у державі, таку діяльність здійснюють спеціалізовані державні установи України та їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності. Також таку діяльність можуть здійснювати судові експерти, які не є працівниками державних експертних установ, та інші фахівці (експерти) за відповідними галузями знань на умовах і в порядку, визначених ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу»²¹. Водночас у цьому Законі підкреслено важливість проведення лише державними спеціалізованими установами криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз, що робить ці установи головними суб'єктами судово-експертної діяльності.

Відповідно ч. 2 ст. 7 згаданого Закону до державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Мініюсту України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України (далі — *МОЗ України*); експертні служби Міністерства внутрішніх справ України (далі — *МВС України*), Міністерства оборони України (далі — *Міноборони України*), Служби безпеки України (далі — *СБ*

України) та Державної прикордонної служби України (далі — *Держприкордонслужба України*)²².

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що мету й завдання діяльності державних спеціалізованих установ визначено їх статутами і/або положеннями про них, вони мають бути узгодженими з такими основними цінностями, якими керується Мініюст: верховенство права; забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина; законність; відкритість і прозорість; відповідальність і підзвітність; професійність і постійне вдосконалення²³.

Так, наприклад, метою діяльності Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (далі — *ННЦ ІСЕ*) Мініюсту України (відповідно до його статуту) є задоволення потреб органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб у забезпеченні їх незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки й техніки²⁴. Для реалізації поставленої мети ННЦ ІСЕ здійснює діяльність, спрямовану на підвищення ефективності наукових досліджень у галузі теорії та практики судової експертизи і криміналістики, розроблення й удосконалення методології та методик судової експертизи для максимального використання її можливостей під час

21 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 04.03.2021).

22 Там само.

23 Бачення, місія, цінності (за даними Міністерства юстиції України). URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission> (дата звернення: 12.03.2021).

24 Статут Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (за даними ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»). URL: <https://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html> (дата звернення: 10.03.2021).

проведення досудового розслідування та здійснення судового розгляду за кримінальними провадженнями, судового розгляду цивільних, господарських, адміністративних справ і справ про адміністративні правопорушення, виконавчого провадження, а також під час вирішення питань, які потребують застосування спеціальних знань за межами судочинства²⁵.

До головних завдань діяльності ННЦ ІСЕ належать:

- 1) безпосереднє проведення судових експертиз (зокрема, пов'язаних із оцінкою майнових прав і майна, а також із дослідженням наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів), призначених у кримінальних провадженнях, господарських, цивільних, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення й під час виконавчого провадження;
- 2) проведення експертних досліджень (результати яких оформлюють як висновки експертних досліджень) із застосуванням засобів і методів судової експертизи, що здійснюють на замовлення фізичних або юридичних осіб (зокрема, проведення оцінки майна та майнових прав);
- 3) науково-дослідна робота в галузі судової експертизи та криміналістики і практичне впровадження здобутих результатів в експертну, слідчу й судову діяльність;
- 4) забезпечення функціонування Мініюсту України, інших державних органів у встановленому законодавством порядку;

- 5) підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації в галузі судової експертизи, криміналістики та права;
- 6) підготовка фахівців у галузі судової експертизи з метою присвоєння (підтвердження) кваліфікації судового експерта;
- 7) проведення науково-методичної й інформаційної діяльності в галузі судової експертизи, права та криміналістики;
- 8) здійснення заходів щодо міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи та криміналістики відповідно до чинного законодавства України;
- 9) метрологічне забезпечення науково-дослідної й експертної діяльності;
- 10) підвищення кваліфікації експертних кадрів, зокрема в галузі права, за освітньою програмою з теоретичних, організаційних, процесуальних питань судової експертизи²⁶.

Схожими є завдання Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності у м. Києві (який також належить до сфери управління Мініюсту України), метою діяльності якого є задоволення потреб судів і органів досудового розслідування, інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб у забезпеченні їх належною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою, експертними дослідженнями й оцінюванням із використанням сучасних досліджень науки та техніки²⁷.

Завданнями Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року (далі — *Стратегія*)

25 Статут ... URL: <https://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html> (дата звернення: 10.03.2021).

26 Там само.

27 Буклет Центру 2021 р. (за даними Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України). URL: https://intellect.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/buklet_czentru-2021.pdf (дата звернення: 12.03.2021).

є створення безпечного середовища розвитку вільного суспільства, забезпечення високої ефективності діяльності органів системи МВС, зміцнення суспільної довіри до неї з урахуванням визначальної ролі громадянина у розбудові України як безпечної європейської держави²⁸. У Стратегії зазначено, що реалізація стійкого функціонування, керованості й ефективності роботи органів системи МВС має базуватися на оптимальних рішеннях з урахуванням позитивного досвіду та кращої практики провідних держав. Належне кадрове забезпечення органів системи МВС забезпечують заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, заклади охорони здоров'я, підприємства, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри й наукові установи, що належать до сфери управління МВС.

Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України (далі — ДНДЕКЦ) і його територіальні підрозділи (науково-дослідні експертно-криміналістичні центри, далі — НДЕКЦ) складають Експертну службу МВС²⁹. Відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, до основних завдань Експертної служби МВС належать: безпосереднє здійснення судово-експертної діяльності; забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду; проведення сертифікаційних та інших випробувань, а також оцінювання відповідності продукції, процесів і послуг, виконан-

ня інших робіт (у межах своєї компетенції); проведення експертних досліджень на договірних засадах (у межах компетенції) із питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених чинним законодавством; проведення відповідно до чинного законодавства оцінки майна, майнових прав і здійснення професійної оціночної діяльності; забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, оброблення персональних даних, забезпечення режиму доступу до інформації (у межах повноважень, визначених законом); забезпечення функціонування обліку знярядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів; здійснення спеціальних вибухотехнічних робіт із пошуку і знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, які використовують із терористичною метою; здійснення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Експертної служби МВС як судових експертів, спеціалістів-вибухотехніків і спеціалістів-криміналістів³⁰.

Із метою вдосконалення судово-експертного забезпечення наказом Центрального управління Служби безпеки України від 29.05.2015 р. № 371 затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України, згідно з якою до експертних підрозділів СБУ належать:

- Центр судових і спеціальних експертиз (далі — ЦССЕ) Українського науково-дослідного інституту

28 Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження КМУ від 15.11.2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

29 Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text> (дата звернення: 10.03.2021).

30 Там само.

спеціальної техніки та судових експертиз СБ України (далі — ІСТЕ СБУ);

- відокремлені експертні підрозділи (експертні сектори й зональні експертні сектори) ІСТЕ СБУ у регіональних органах СБУ (далі — ВЕП ІСТЕ СБУ)³¹.

ІСТЕ СБУ є державною спеціалізованою експертною науково-дослідною установою, яка здійснює судово-експертну, наукову, науково-організаційну, науково-технічну діяльність і виконує функції експертної служби СБУ, забезпечує виготовлення спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (далі — СТЗ) і спеціальної техніки та бере участь у їх впровадженні.

Основні завдання ІСТЕ СБУ: створення, виготовлення й участь у впровадженні спеціальної техніки та СТЗ для потреб підрозділів і органів СБУ, інших суб'єктів сектору безпеки й оборони України; судово-експертне забезпечення діяльності підрозділів та органів СБУ, інших правоохоронних органів і суду; здійснення попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експертного контролю; випробування, спеціальні (тематичні) дослідження, науково-технічна експертиза СТЗ і спеціальної техніки, оцінювання відповідності технічних засобів сфері акредитації ІСТЕ СБУ; виконання заходів із технічного регулювання у сфері СТЗ³².

Із метою судово-експертного забезпечення діяльності органів Держприкордонслужби України, інших пра-

воохоронних органів із запобігання, виявлення й розслідування кримінальних та інших правопорушень у сфері охорони державного кордону, наказом Адміністрації Держприкордонслужби України від 11.08.2010 р. № 617 затверджено Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України, згідно з яким Головний експертно-криміналістичний центр Держприкордонслужби України (далі — ГЕКЦ ДПС) є державною спеціалізованою установою, що (відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про судову експертизу») є експертною службою Держприкордонслужби України, метою якої є проведення судової експертизи й експертних досліджень паспортних документів, що їх згідно із законодавством використовують під час перетинання державного кордону України.

До основних завдань ГЕКЦ ДПС належать: безпосереднє проведення судової експертизи й експертних досліджень паспортних документів для органів Держприкордонслужби України, інших правоохоронних органів задля виявлення, запобігання й розслідування кримінальних та інших правопорушень у сфері здійснення охорони державного кордону, а також виконання інших робіт у межах компетенції Центру; організація науково-методичного й інформаційного забезпечення діяльності органів Держприкордонслужби України у сфері охорони державного кордону; здійснення методичного й організаційно-правового управління

31 Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України : затв. наказом Центр. упр. СБ України від 29.05.2015 р. № 371 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-15#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

32 Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ (за даними Служби безпеки України). URL: <https://ssu.gov.ua/naukovo-doslidnytskyi-institut> (дата звернення: 12.03.2021).

діяльністю експертних підрозділів ГЕКЦ ДПС; ведення криміналістичного обліку; провадження пошукових досліджень у сфері судово-експертного забезпечення; здійснення експлуатаційно-технічного та метрологічного забезпечення техніко-криміналістичних засобів органів Держприкордонслужби України; дослідна експлуатація технічних засобів, які використовують під час проведення судової експертизи й експертних досліджень, та забезпечення їх використання в практичній діяльності³³.

Відповідно до чинного законодавства до системи судово-медичної служби України належать: Головне бюро судово-медичної експертизи МОЗ України; Республіканське бюро судово-медичної експертизи (Автономна Республіка Крим); Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів³⁴.

Завданнями бюро судово-медичної експертизи та республіканського бюро (Автономної Республіки Крим) є: забезпечення та проведення судово-медичних експертиз трупів у разі підозри на застосування насильства або у випадках насильницької смерті, а також за інших обставин, якими обумовлено необхідність проведення експертизи, для вирішення питань, поставлених особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, суддею чи судом; забезпечення й проведення судово-медичної експертизи потерпілих, обвинувачених та інших осіб щодо визначення характеру і ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, щодо ста-

тевих злочинів, а також для вирішення інших питань, поставлених особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором, суддею чи судом; забезпечення й проведення судово-медичної експертизи речових доказів; забезпечення та проведення судово-медичної експертизи за матеріалами кримінальних і цивільних справ; забезпечення участі судово-медичних експертів як фахівців у галузі судової медицини під час проведення невідкладних та інших слідчих дій, а також у судових засіданнях; підвищення якості експертизи за допомогою впровадження у судово-медичну практику нових методів дослідження, затверджених МОЗ України, і постійним удосконаленням діяльності судово-медичних експертів; забезпечення проведення експертиз у встановлені строки; систематичне інформування керівників закладів охорони здоров'я щодо всіх дефектів і недоліків у наданні медичної допомоги населенню, виявлених під час проведення судово-медичних експертиз; забезпечення участі судово-медичних експертів у клінічних і клініко-анатомічних конференціях; термінове оповіщення відповідних служб охорони здоров'я щодо виявлених випадків гострозаразних (зокрема, особливо небезпечних) захворювань; узагальнення й аналіз судово-медичного матеріалу задля проведення органами охорони здоров'я заходів із профілактики виробничого, вуличного й побутового травматизму, алкоголізму, отруєнь, наркоманії, токсикоманії, раптової смерті та з інших питань, що можуть сприяти поліпшенню медичного

33 Положення про Головний експертно-криміналістичний центр Державної прикордонної служби України : затв. наказом Адміністр. Держприкордонслужби України від 11.08.2010 р. № 617 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0770-10#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

34 Інструкція про проведення судово-медичної експертизи : затв. наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

обслуговування населення; проведення заходів щодо підвищення кваліфікації та спеціалізації судово-медичних експертів за допомогою періодичного проходження підготовки в інститутах удосконалення лікарів та інших відповідних закладах охорони здоров'я; систематичне проведення роботи з підвищення ділової кваліфікації працівників бюро³⁵.

Судово-психіатричні експертизи проводять державні спеціалізовані судово-психіатричні установи МОЗ України з метою надання відповіді на запитання, поставлені особою або органом, яка (який) залучила (залучив) експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи³⁶.

Із метою провадження наукової й науково-педагогічної діяльності у галузі судово-психіатричної експертизи створено державну науково-дослідну установу Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України, до основних завдань (що стосуються судової експертизи) якого належать: розроблення теоретичних і методичних аспектів судово-психіатричної експертизи; участь у створенні й виконанні інноваційних проєктів і програм у галузі судово-психіатричної експертизи; визначення напрямів наукової діяльності у сфері судово-психіатричної ек-

спертизи (зокрема, організація й участь у роботі науково-практичних конференцій, нарад, конгресів, симпозіумів за зазначеним профілем); видання фахових журналів, методичних рекомендацій, інформаційних листів, навчальних посібників, монографій тощо³⁷.

Щодо діяльності судово-експертних служб Міноборони маємо зазначити, що на цьому етапі євроінтеграційного спрямування України здійснюється реформування цих служб. Якщо раніше до структур експертної служби Міноборони України належали Центр судових експертиз Міноборони України (головна установа, що здійснювала науково-методичні функції) і судово-медичні лабораторії за напрямками оперативного командування Збройних сил України, то з 2013 р. Центр судових експертиз Міноборони України ліквідовано, а всі дослідження для судово-слідчих органів спрямовано до цивільних експертних установ МОЗ України. Хоча у чинному Переліку закладів охорони здоров'я в системі Міністерства оборони України зберігається визначення таких судово-експертних служб, як Центр судових експертиз та судово-медичні лабораторії (усіх найменувань)³⁸, проте ані Положенням про Міністерство оборони України, ані Положенням

35 Положення про бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів та республіканське бюро (Автономної Республіки Крим) : затв. наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0258-95#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

36 Порядок проведення судово-психіатричної експертизи : затв. наказом МОЗ України від 08.05.2018 р. № 865. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

37 Про зміну найменування та затвердження Статуту Державної установи «Науково-дослідний інститут психіатрії Міністерства охорони здоров'я України» (нова редакція) : затв. наказом МОЗ України від 07.08.2018 р. № 1462. URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-07082018--1462-pro-zminu-najmenuvannja-ta-zatverdzhennja-statutu-derzhavnoi-ustanovi-naukovo-doslidnij-institut-psihiatrii-ministerstva-ohoroni-zdorovja-ukraini-nova-redakcija> (дата звернення: 12.03.2021).

38 Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я в системі Міністерства оборони України : затв. наказом Міноборони України від 23.03.2017 р. № 168 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0511-17#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

про Генеральний штаб Збройних сил України здійснення судово-експертної діяльності наразі не передбачено³⁹.

Висновки

Зважаючи на викладене вище, євроінтеграція — основний стратегічний напрям України на її шляху до зміцнення демократичних принципів, що базуються на верховенстві права, законності й підпорядковані інтересам людини, захисту її прав та основоположних свобод. Реалізація цієї мети здебільшого залежить від створення сучасної системи експертного забезпечення правосуддя й ефективної ролі судово-експертної діяльності в ній. Водночас визначення напрямів підвищення такої ефективності вбачається у з'ясуванні змісту й особливостей діяльності основних її суб'єктів, передусім — судово-експертних установ, які повинні ефективно функціювати завдяки вчасному та правильному виконанню поставлених перед ними завдань.

Эффективное административно-правовое регулирование судебно-экспертной деятельности в условиях евроинтеграции

Інесса Овсянникова

Эффективное административно-правовое регулирование судебно-экспертной деятельности зависит от поставленных целей и задач. Украинское общество начало кардинально перестраивать свою национальную систему права, закрепив в 1996 году в Конституции принцип верховенства права и ратифицировал в 1997 году Конвенцию о защите прав человека и основополагающих свобод.

Цель статьи заключается в определении основных целей и задач государства для обеспе-

чения эффективной судебно-экспертной деятельности в условиях евроинтеграции.

Обязательства Украины перед европейским сообществом выстраивать развитую и устойчивую демократию и рыночную экономику требуют от неё прежде всего нацеленности всей национальной системы права на такие европейские ценности, как демократия, уважение к человеку и основополагающим правам и свободам, верховенство права и др. Для нашего государства принцип верховенства права связан с практикой Европейского Союза, поэтому основным стратегическим направлением является евроинтеграция.

В рамках европейского сотрудничества особое значение приобретают сфера юстиции в целом и правоохранительные и судебные органы в частности. Эффективное внедрение судебной реформы и борьба с коррупцией в настоящее время являются приоритетными направлениями нашего государства на пути к евроинтеграции.

Важной частью реализации поставленной цели является создание современной системы экспертного обеспечения правосудия, которая должна эффективно функционировать благодаря своевременному и правильному выполнению поставленных перед субъектами судебно-экспертной деятельности целей и задач.

Ключевые слова: эффективность; административно-правовое регулирование; судебно-экспертная деятельность; цели; задачи; евроинтеграция.

Effective administrative and legal regulation of forensic activities in the context of European integration

Inessa Ovsiannykova

Effective administrative and legal regulation of forensic activity depends on the goals and objectives. Ukrainian society began to radically restructure its national system of law, enshrining the principle of the rule of law in the Constitution in 1996 and ratifying in 1997 the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

39 Положення про Міністерство оборони України : затв. Постановою КМУ від 26.11.2014 р. № 671 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.03.2021) ; Положення про Генеральний штаб Збройних сил України: затв. Указом Президента України від 30.01.2019 р. № 23/2019 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019#Text> (дата звернення: 12.03.2021).

This article purpose is to define the main goals and objectives of the state to ensure effective forensic activities in the context of European integration.

Ukrainian obligations to European community to build a developed and sustainable democracy and market economy require it, first of all, to focus the entire national system of law on such European values as democracy, respect for people and fundamental rights and freedoms, the rule of law, etc. For our state, the principle of the rule of law is related to the practice of the European Union, therefore, the main strategic direction is European integration.

Within the framework of European cooperation, the field of justice in general and law enforcement and judicial authorities in particular are acquiring particular importance. Effective implementation of judicial reform and the fight against corruption are currently the priority areas of our state on the way to European integration.

An important part of implementation of this goal is creation of a modern system of forensic science support of justice that should function effectively through the timely and proper implementation of the goals and objectives set before the subjects of forensic science.

Keywords: *efficiency; administrative and legal regulation; forensic science activity; goals; tasks; European integration.*

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізованні даних, рішенні про публікацію чи підготовку рукопису.

Учасники

Авторка внесла свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторка заявляє, що у неї відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bachennia, misiia, tsinnosti (za danymy Ministerstva yustytysii Ukrainy) [Vision, Mission, Values (according to the Ministry of Justice of Ukraine)]. URL: <https://minjust.gov.ua/pages/mission> [in Ukrainian].
- Buklet Tsentru 2021 r. (za danymy Naukovo-doslidnoho tsentru sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti Ministerstva yustytysii Ukrainy). URL: https://intelekt.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/buklet_czentru-2021.pdf [in Ukrainian].
- Filipenko, N., Spitsyna, H., Shynkarenko, I., Tsymbalystyi, V. Implementation of Preventive Activity; Foreign Experience in Criminological Work of Forensic Science Institutions. *Electronic Scientific Journal Socrates*. Vol. 1. № 19. DOI: 10.25143/socr.19.2020.1.032-038.
- Klimenko, N. I., Kuprievych, O. A. (2015). Mizhnarodne spivrobotnytstvo sudovo-ekspertnykh ustanov [International Cooperation of Forensic Science Institutions]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 4 [in Ukrainian].
- Kliuiev, O. M. (2019). Udoskonalennia ekspertnoho zabezpechennia pravosuddia: teoretychni, pravovi ta orhanizatsiini aspekty [Improving Forensic Science Support of Justice: Theoretical, Legal and Organizational Aspects]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 19. DOI: 10.32353/khrife.1.2019.08 [in Ukrainian].
- Kolomoiets, T. O., Baranchyk, P. O. (2012). *Pryntsypy administratyvnoho prava* [Principles of Administrative Law] : monohrafiia. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Koly Ukraina stane chlenom Yevropeiskoho Soiuzu? (za danymy Uriadovoi kampanii EUKraina) [When will Ukraine Become a Member of European Union? (according to the EU Government Country Government Campaign)]. URL: https://association4u.in.ua/?utm_source=search&utm_medium=cpc&utm_campaign=association4u_search_mpb&utm_term=21.12.20&gclid=Cj0KCQiA1pyCBhCtARIsAHaY_5eATqpx0LNXnsKcLWlrPbqFS4f3imPdqqDRnD_a5ksTzBzEJOSPwAaAhLHEALw_wcB#european_integration [in Ukrainian].
- Kornieiev, S. M. (2015). Suchasni problemy rozvytku sudovoi ekspertyzy v aspekti yevrointehratsii Ukrainy [Current Issues of Forensic Science Development in the Aspect of Ukraine European integration]. *Sudovo-ekspertna diialnist: suchasnyi stan ta perspektvy rozvytku* : zb. mat-liv kruhloho stolu (Kyiv, 23.04.2015). Kyiv. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/news/sudovo-ekspertna-diyalnist-suchasnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html> [in Ukrainian].

- Oliinyk, O. O. (2013). Zarubizhnyi dosvid administratyvno-pravovoho rehulivannia sudovo-ekspertnoi diialnosti [Foreign Experience of Administrative and Legal Regulation of Forensic Activity]. *Mytna sprava*. № 4 (88) [in Ukrainian].
- Oliinyk, O. O., Halunko, V. V., Yeshchuk, O. M. (2015). *Administratyvno-pravove rehulivannia sudovo-ekspertnoi diialnosti* [Administrative and Legal Regulation of Forensic Activity] : monohrafiia. Kherson [in Ukrainian].
- Ovsianynkova, I. M. (2020). Sudovo-ekspertna diialnist yak ob'iekt administratyvno-pravovoho rehulivannia [Forensic Activity as Object of Administrative and Legal Regulation]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 21. DOI: 10.32353/khrife.1.2020.017 [in Ukrainian].
- Plakhotniuk, N., Koruts, U., Doroshenko, E. (2021). Constitutional Restriction on Human Rights and Freedoms in the Development of Liberal Democracy in Europe. *Access to Justice in Eastern Europe*. Vol. 3. № 11. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000075.
- Rusetskyi, A. A. (2017). Pro orhanizatsiiu sudovo-ekspertnoi diialnosti: mizhnarodnyi aspekt [On Management of Forensic Activities: International Aspect]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 17 [in Ukrainian].
- Simakova-Yefremian, E. B. (2017). Do pytannia pro vzaïmozalezhnist yevropeïskykh intehratsiïnykh protsesiv i tendentsii intehratsii spetsialnykh znan v Ukraini [On the Issue of Interdependence of European Integration Processes and Trends in Integration of Specific Expertise in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*. Vyp. 17 [in Ukrainian].
- Skoryk, A. L., Biriukov, M. A. (2020). Poniattia ta sutnist kryminalistychnoi ekspertyzy [Concept and Essence of forensic Science]. *Teoriia i praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky* : matly III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27.02.2020). Kyiv ; Mariupol [in Ukrainian].
- Statut Natsionalnogo naukovoho tsentru «Instytut sudovykh ekspertyz im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa» (za danymy NNTs «ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa») [Charter of National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute» «(according to NSC «Hon. Prof. M. S. Bokarius FSI»)]. URL: <https://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html> [in Ukrainian].
- Stefanchuk, M., Hladun, O., Stefanchuk, R. (2021). Establishing Trust in the Court in Ukraine as a Strategic Task for Judicial Reform. *Access to Justice in Eastern Europe*. Vol. 3. № 11. DOI: 10.33327/AJEE-18-4.3-n000073.
- Suspilno-politychni orïentatsii naseleennia Ukrainy (za danymy Kyivskoho mizhnarodnogo instytutu sotsiologii za kviten 2020 r.) [Social and Political Orientations of Ukrainian Population of (according to Kyiv International Institute of Sociology in April 2020)]. URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20200406_pressconf/politics_april%202020.pdf [in Ukrainian].
- Ukrainskyi naukovo-doslidnyi instytut spetsialnoi tekhniki ta sudovykh ekspertyz SBU (za danymy Sluzhby bezpeky Ukrainy) [Ukrainian Research Institute of Special Equipment and Forensic Science of the Security Service of Ukraine (according to the Security Service of Ukraine)]. URL: <https://ssu.gov.ua/naukovo-doslidnytskyi-institut> [in Ukrainian].
- Yakoviuk, I. V. (2014). *Pravovi osnovy yevropeïskoi intehratsii ta yii vplyv na derzhavno-pravovyi rozvytok Ukrainy* [Legal bases of European Integration and its Influence on State and Legal Development of Ukraine]: dys. ... d-ra yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Zherebko, O. I. (2019). Sutnist y zmist sudovo-ekspertnoi diialnosti: vitchyzniani dosvid [Essence and Content of Forensic Activity: Domestic Experience]. *Teoriia ta praktyka sudovo-ekspertnoi diialnosti* : zb. mat-liv VIII mizhvidom. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27.11.2019). Kyiv. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15401/1/zbirnyk_27_11_19.pdf [in Ukrainian].
- Овсянникова, І. (2021). Ефективне адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності в умовах євроінтеграції. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 2 (24). С. 171–185. DOI: 10.32353/khrife.2.2021.12.